

DR. HIDEG MILÁN ISTVÁN*

Kedvezmények és szigorítások a szabadságvesztés végrehajtása során

I. Bevezetés

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv., Bv. Kódex) az elítélt *kezelési* filozófiájában szakmai paradigmaváltást tűzött ki célul, amely – különösen a XX. század második felében uralkodó, szovjet mintára épülő magyar büntetés-végrehajtási jog fényében – mindenképp üdvöztetőnek tekinthető.

Közvetlenül a II. világháborút követő években a személyi kultusz elhatalmasodásával a törvényesség követelménye csekély mértékben jellemezte a büntetés-végrehajtási rendszert, a kényszermunka bevezetése szabályozási igénnyel jelent meg, majd e jogintézménynek a tervgazdálkodásba való beillesztése is végbe ment.¹ Ehhez az időszakhoz képest némiképp pozitív változásokat hozott az 1952-ben megszervezett Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által kiadott szabályzat, amely alapján a büntetés-végrehajtási intézet egyfajta *paternalista* szemléletmód alapján látta el a feladatát. Az új rendszer a nevelésben csúcsozott ki, e célból szovjet mintára létrehozták a nevelési szolgálatokat („*voszpítátyel*”).² Az említett pater-

nalizmus azt jelentette, hogy az elítéltektől a rendszer szinte csak azt várta el, hogy maradéktalanul megtartsák a fogvatartással kapcsolatos szabályokat, ne okozzanak problémát a mindennapokban, azaz a büntetés-végrehajtási intézet kissé alábecsülő jellegű vezetői magatartást tanúsított. Annak ellenére, hogy ebben az időszakban már elvetették a kínzó fenyegetéseket, az elítéltek csupán *konformizmusból* követték a kötelező szabályokat, illetve abban is megmutakozott a rendszer hibás jellege, hogy a visszaesőkkel, különösen a többszörös

viszaesőkkel szemben céltudatos nevelési tevékenység általában már nem volt folytatható eredményesen.³

A fejlődés következő szakaszában a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény megalkotása magával hozta az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Bv. tvr.) megalkotását is, amely részletesen szabályozta az elítéltek munkáltatását, javadalmazását, tanulási lehetőségeit, illetve a különböző kapcsolattartási formákat. A Bv. tvr. már szem előtt tartotta a *humanizmus* követelményét,⁴ valamint

rendeltségbe kerültek a letartóztató intézetek, amelyek tevékenységében elsődlegessé vált a biztonság, a fegyelem fenntartása, illetve a fogvatartottak könyörtelen, kizsákmányoló munkáltatása. Az '50-es évek közepén, a sztálini büntetőpolitika lassú visszaszorulása időszakában, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán Mészáros József vezetésével megalakult a nevelési csoport, de az ország egyéb intézeteiben nevelők nagyobb létszámban csak a fiataloknál voltak, amelyek akkor Sátoraljaújhelyen működött. A nevelés, mint célkitűzés igazán a 8/1959. BM-utasításnak köszönhetően „bontakozhatott ki”, amely a szigorúbb és enyhébb rezsimú intézetek megteremtésén kívül a fokozatosság követelményét is szem előtt kívánta tartani. A fokozatosság abban mutatkozott meg, hogy például a végrehajtásra váró büntetés mértékének csökkenésével emelkedett a látogatás, a levelezés lehetősége; tehát minél közelebb jutott az elítélt a szabaduláshoz, annál gyakrabban teremthetett kapcsolatot hozzátartozóival, a külvilággal. A fogvatartottak hatékony nevelése érdekében, 1959-ben előbb az Országos Parancsnokságon önálló nevelési osztály, majd az ország többi intézetében is nevelési osztályok jöttek létre. Lásd bővebben: Mihály Attila: A nevelési szolgálat megalakulásának sátoraljaújhelyi tapasztalatai. Börtönügyi Szemle, 2005/3. szám. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00063/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2005_3_102-104.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

³ Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Budapest, Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft., 2014. V. fejezet 1. pont http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Voko_Gyorgy_Magyar_buntetes_vegrehajtasi_jog/ch02.html#id573883 letöltés: 2018. 04. 29.

⁴ A szabad élettől „elvdított” rab szabadulása után veszélyesebb, mint az, aki normalizált körülmények között tölti büntetését. E megfontolás ellenére a közvélemény sokszor nem ért egyet olyan intézkedésekkel, amelyek a fogvatartottak mindennapjait könnyítik, közelítik a civil sztenderdekhez. Számos vizsgálat bizonyítja, hogy a közvélemény túlnyomó része büntetés párti, amely a büntetés megtorló funkcióját tekinti elsődlegesnek, s nem tartja helyénvalónak a különböző kedvezményeket. Különösen érzékenyen reagál a közvélemény olyan esetekben, amikor az elítéltek juttatásáért kapnak olyan javakat, szolgálatokat, amelyekért a többi állampolgárnak meg kell dolgoznia. Lásd bővebben: Huszár László – Tari Ferenc: Folyamat – A humánus büntetés-végrehajtás peremfeltételei. Börtönügyi Szemle, 1997/4. szám.

* *Bírósági fogalmazó, Szekesszárdi Törvényszék; PhD-hallgató, KGRE ÁJDI*

¹ Buchinger Ágnes: A büntetés-végrehajtási jog kialakulása. In: Dr. Kecskés Gábor (szerk.) Doktori Műhelytanulmányok 2015. Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2015. 45. o.

http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202015/Doktori%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok_2015_v%C3%A9gleges.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

² Legfőképp a Rákosi rendszer éveit jellemző politikai berendezkedés oda vezetett, hogy a háború előtti büntetés-végrehajtási szakembergárda teljes egészében kicserélődött. Az addig továbbvitt szakmai hozzáértés és alázat lényegében teljes egészében elveszett, és a szovjet mintájú rendszerekre jellemző, elnyomó és megtorló szerepet is magára vállaló büntetés-végrehajtási szervezet lépett a helyébe. E tekintetben az első lépést a Csemegi-kódex teljes büntetési rendszerét eltörölő 1950. évi II. törvény jelentette, amely az elkövető „megjavítását és nevelését” tűzte ki célul. 1952-ben a Belügyminisztérium alá-

felismerte, hogy a büntetés-végrehajtás fő céljainak – a társadalomba való visszailleszkedés elősegítésének, újabb bűncselekmények elkövetésétől való tartózkodás biztosításának – sikeressége szoros kapcsolatot feltételez a büntetés végrehajtási szakasza és az utógondozás szakasza között.⁵

Majd a büntetés-végrehajtási szabályoktól „megtisztított” Büntető Törvénykönyv 2013. július 1. napján történt hatálybalépését követően logikus volt a számos alkalommal módosított Bv. tvr. helyett új büntetés-végrehajtási jogszabály megalkotása, immáron – az alkotmányos és a nemzetközi jogi követelményeknek megfelelően – *törvény* formájában. A gyors kodifikáció eredményeképp korszakos jelentőségű változást hozó törvény született. A 2015. január 1. napján hatályba lépett Bv. tv. megteremti a feltételeket ahhoz, hogy az elítélt pozitív értelemben vett „börtönkarrierje” – a progresszív végrehajtáshoz igazodóan – megindulhasson, amely megköveteli, s egyben motiválja részvételét azokban a reintegrációs programokban, amelyek hatékonyan elősegítik a társadalomba való visszailleszkedését. E törekvések középpontjában a változás lehetősége áll, amelyhez az érintett elhatározására is szükség van. A Bv. Kódex értelmében a büntetés-végrehajtási intézet olyan reintegrációs tevékenységeket szervez, amelyek igazodnak az egyéni igényekhez, és ezeket szinte tálcán kínálja az elítéltnak, vagyis nem elégszik meg csupán azzal, hogy az elítélt konformizmusból megtartja az intézet szabályait.⁶ E célból a reintegrációs programok bevezetése mellett új, korszerű elemek kerültek beépítésre a szabályozásba, így a Kockázatelemzési- és Kezelési Rendszer,⁷ vagy épp a rezsim⁸ jogintézménye. A Bv. tv. a reintegráció mellett az azzal szorosan összefüggő, ugyanakkor többjelentéssel bíró *reszocializációt* is a legfontosabb célok közé sorolja, így a végrehajtás csak akkor tekinthető sikeresnek, ha az elítélt elsajátítja azokat az ismereteket, amelyek a társadalmi életben való későbbi boldogulásához szükségesek, amellet, hogy jogkövető magatartást tanúsít.

Mindezek alapján a Bv. törvény, illetve a jelenlegi jogpolitikai nézet felismeri azt a problémát, amely a börtönviseltek szabadulás utáni ismételt bűnelköve-

http://epa.oszk.hu/02700/02705/00032/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_1997_4_025-030.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

⁵ Buchinger: i. m. 47. o.

⁶ Pallo József: Évforduló – Visszatekintés a Bv. törvény kodifikációjára és a jogalkalmazás néhány első tapasztalatára. Börtönügyi Szemle 2016/1. 26. o. <http://bv.gov.hu/download/5/86/d1000/B%3C3%B6rt%3C3%B6n%3C3%BCgyi%20Szemle%202016%201.pdf> letöltés: 2018. 04. 29.

⁷ A bv. szervezet az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatának felmérése, annak mérséklése, illetve a sikeres társadalmi visszailleszkedés elősegítése érdekében alakította ki a Kockázatelemzési- és Kezelési Rendszert, amely lényegében a fogvatartott elhelyezésével, rezsimbe sorolásával, munkáltatásával és oktatásával kapcsolatos döntések meghozatalában nyújt segítséget. Lásd bővebben: Lajtár István – Szűcs András: Büntetés-végrehajtási Jog, Budapest, Patrocínium Kiadó, 2015. 140–141. o.

⁸ Az elítélt az egyes végrehajtási fokozatokhoz kapcsolódóan általános, enyhébb és szigorúbb szabályok alá sorolható be, vagyis a szabadságvesztés végrehajtása során a fegyház, a börtön és a fegyház fokozatokon belül egyaránt három ilyen rezsimszabály kerül alkalmazásra. Lásd bővebben: Lajtár–Szűcs: i. m. 143. o.

tését, és ez által újbóli börtönbe kerülését jelenti, hiszen az elítéltek minél több időt töltenek elszigetelten a társadalomtól, annál mélyebben érinthetik őket az ún. „börtönártalmak”, így az idő múlásával egyre nagyobb nehézséget jelenthet a társadalmi életbe való visszatérés. Ennek a problémának az andragógia eszközeivel történő esetleges sikeres feloldása mérföldkő lehet az elítéltekre, de talán az egész társadalomra nézve. A kérdés „csupán” az, hogy ez hogyan valósulhat meg a börtön falai között, a fogvatartottak miként használhatják ki a szabadságvesztésben töltött időt sikeres reintegrációjuk elősegítésére.⁹ Mindenesetre a Bv. Kódex felveszi a harcot a börtönártalmakkal szemben, amelynek megoldásaként az elítéltek megfelelő munkáltatását, munkaterápiás foglalkoztatását, továbbá általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatását, felsőfokú tanulmányok végzését, szakképzését, szakmai gyakorlat megszerzését tünteti fel, de egyéb reintegrációs programok nyújtására is lehetőséget biztosít.¹⁰

II. A szabadságvesztés célja

Mielőtt a szabadságvesztés során érvényesülő kedvezményeket és szigorításokat ismertetném, szükséges a szabadságvesztés céljának meghatározása, amelyhez elengedhetetlen mindenekelőtt a büntetés-végrehajtás céljának átfogó meghatározása: egyfelől érvényesítenie kell a *büntetés céljait*, másfelől biztosítani az *egyéniesítést* szempontjait.¹¹ A büntetés céljait nem a Bv. tv., hanem a Btk. szabályozza, amelynek 79. §-a szerint a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. A másik cél, vagyis az egyéniesítés követelménye a Bv. törvényben szerepel, amely az újdonság erejével bír, hiszen az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet még nem fogalmazott meg ilyen elvárást a büntetés-végrehajtással szemben.

A szabadságvesztés végrehajtásának célja a büntetés-végrehajtás fent említett általános céljain túl többtelemekekkel bír. Amennyiben határozott ideig tartó szabadságvesztést szabott ki a bíróság, úgy a végrehajtás során az ítéletben meghatározott joghátránynak kell érvényesülnie, másrészt pedig azt az elvárást is megfogalmazza a Bv. Kódex, hogy a büntetés kiállása után az elítélt sikeresen visszailleszkedjen a társadalomba, és annak jogkövető tagjává váljon. E szabad-

⁹ Molnár Attila Károly: Börtönbeli csoportfoglalkozások a társadalmi reintegrációért. Budapest, ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, 2017.

<http://www.iris.ro.org/pedagogia2017januar/38MolnarAttilaKaroly.pdf> letöltés: 2018. 04. 29.

¹⁰ Bv. tv. 83. § (3) bek.

¹¹ A Bv. törvény 1. § (1) bekezdése szerint a büntetés-végrehajtás feladata a büntetési célok érvényesítése a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásán keresztül, azzal a célkitűzéssel, hogy a végrehajtás során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelégedési célok elérését.

ságvesztés típusnál a cél csak megfelelő eszközökkel válik elérhetővé, ezt a jogalkotó a *reintegrációs* tevékenységben jelöli meg. Ez a törekvés a megújuló szakmai terminológiát is tükrözi, amely a korábban nevelésnéként ismert fogalmat hivatott felváltani. Természetesen a reintegráció és a nevelés, mint célkitűzés hasonlóságokat is mutatnak egymással, ugyanakkor a reintegráció minőségileg többtelemelekkel bír, mivel magában foglal minden olyan programot és tevékenységet, amely elősegíti a társadalomba való visszailleszkedés hatékonyságát. Ennek megvalósítása érdekében a jogalkotó megnyitja a lehetőséget annak is, hogy a Büntetés-végrehajtási Szervezeten kívül más szervek, a társadalom egyéb szereplői is részt vállaljanak. A Bv. Kódex – exemplifikatív felsorolással – a legfontosabb reintegrációs programokat nevesíti, így az oktatást (alap-, közép-, kivételesen felsőfok), a szakképzést (szakmai gyakorlat) és a munkavégzést (terápiás foglalkoztatás), de egyéb reintegrációs programok nyújtására is lehetőséget biztosít. Mindezek alapján megállapítható, hogy a reintegrációs tevékenység pragmatikus alapokon, és meglehetősen rugalmasan működik. Értelemszerűen a rugalmas működés az egyéniesítés alapelvéből következik, amely szerint a reintegrációnak az elítélt személyiségéhez legjobban igazodóan, mintegy személyre szabott szakmai módszerekkel kell megvalósulnia.

A határozott idejű szabadságvesztés céljaitól némiképp eltérőek a tényleges életfogytig tartó büntetés céljai. Ennek megfelelően az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, és a társadalom védelme került a szabályozás fókuszába azon esetekben, amelyeknél a feltételes szabadságra bocsátás kizárt. Addig, amíg a határozott ideig tartó szabadságvesztés célja az elítélt személyiségének olyan kedvező irányba való fejlesztése, amely lehetővé teszi azt, hogy szabadulása után a társadalom jogkövető tagjává váljon, addig a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés célja a társadalom védelme érdekében az elítélt biztonságos megőrzése, és tevékenységének megfelelő szakmai tartalommal való strukturálása, amely elsősorban az emberi méltóság alapértékével harmonizál.¹²

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés gyakran éles viták keresztútjében áll, így például az Alkotmánybíróság, vagy akár az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt is. Addig azonban, amíg az Alaptörvény és a Btk. nevesíti ezt a jogkövetkezményt, addig a leg súlyosabb büncselekményt elkövetőkkel szemben a bíróságok alkalmazni fogják ezt a szankciót. Mindenestre, arra feltétlenül utalni kell, hogy az EJEB döntései (pl. Kafkaris-ügy) abba az irányba mutatnak, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés csökkentésének lehetőségét az államnak kötelessége biztosítani, így a következőkben erre kívánok egy rövid tekintést tenni.

A Vinter és társai v. Egyesült Királyság ügyben¹³ az Emberi Jogok Európai Bírósága az Emberi Jogok Európai Egyezménye kínzás tilalmát kimondó 3. cikke¹⁴ és a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés közötti ellentmondással foglalkozott. Az EJEB az ügyben 2013. július 9. napján meghozott döntésében megállapította, hogy az olyan életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, amely esetében sem a feltételes szabadságra bocsátás, sem a felülvizsgálat elvi lehetősége nem biztosított, az EJEE 3. cikkébe ütközik. A Bíróság az angol és a walesi szabályozás hibáját abban látta, hogy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a szabadlábra helyezés csak akkor rendelkezhető el, ha az elítélt halálos beteg vagy testi fogyatékos, vagyis rendkívül szűkös esetkörben. A Bíróság ellenpéldaként hozza fel, hogy a Szerződő Államok jogrendszereinek túlnyomó többségében vagy egyáltalán nem szerepel büntetésként a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, vagy amennyiben szerepel, úgy egy meghatározott időszak, jellemzően 25 év elteltével biztosítani kell az ítélet felülvizsgálatát. A Bíróság hivatkozik továbbá a Nemzetközi Büntetőbírósról szóló Római Statútumra is, amely szintén 25 év elteltével biztosítja a felülvizsgálatot, és amelyhez az Európa Tanács legtöbb tagja csatlakozott.

E körben szükséges ismertetni a Magyar László kontra Magyarország ügyet is. Magyar László 1999 és 2002 között kilenc társával együtt több mint húsz rablást követett el, jellemzően idős, kiszolgáltatott személyek sérelmére. Egyes esetekben az összekötözött, bántalmazott sértettek közül többen meghaltak. E cselekményekért 2005-ben ítélték tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre, majd 2009-ben a megismételt eljárásban ugyanerről a büntetésről rendelkezett a bíróság. 2010-ben a Kúria elutasította Magyar László felülvizsgálati kérelmét és ekkor fordult panasszal az Emberi Jogok Európai Bíróságához, azzal a céllal, hogy állapítsa meg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésnek az egyezmény 3. cikkébe való ütközését. A panasz benyújtásakor a hatályos magyar szabályozás alapján az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésből az egyetlen „szabadulási lehetőség” a köztársasági elnök kegyelmi eljárása, amelynek érvényességéhez az igazságügy-miniszter ellenjegyzése szükséges. Fontos megjegyezni, hogy sem a köztársasági elnök, sem a miniszter nem köteles döntésének indokolására a tekintetben, hogy támogatja-e a kérvényt vagy sem – vagyis a kegyelem két politikus diszkrécionális döntésétől függött, mely döntés indokai nem voltak megismerhetők. Az ügyben az EJEB a 2014. május 20. napján hozott ítéletében megállapította az egyezmény sértést azzal az indokolással, hogy Magyarországon szűkebb körű a kegyelem lehetősége, mint a Kafkaris v. Ciprus ügyben, így már önmagában az is megkérdőjelezhető, hogy de jure létező jogintézmény-

¹³ <http://www.lb.hu/hu/ejeb/vinter-es-masok-egyesult-kiralysag-elleni-ugye-6606909-13010-389610> letöltés: 2018. 04. 29.

¹⁴ Az EJEE 3. cikke szerint senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

¹² Pallo: i. m. 31. o.

nek tekinthető-e a köztársasági elnök kegyelmezési jogköre. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést a Btk.-ba beemelő 1998. évi Btk. novella óta nem volt példa a kegyelem megadására, tehát Magyarországon de facto bizonyosan nem érvényesült.¹⁵

Összegzésképp az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyar László ügyében arra jutott, hogy a köztársasági elnök kegyelmi joga nem elégséges jogintézmény a felülvizsgálat de jure, illetve de facto megvalósulására, a magyar szabályozás nem biztosít a kérelem vizsgálatához világos szempont- és kritériumrendszert, a köztársasági elnöknek és az igazságügyi miniszternek nincs indokolási kötelezettsége a döntés tekintetében, valamint a szabályozás további hiányossága, hogy a fogvatartott nem tudja, milyen feltételeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy „kiérdemelje” a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményét. Az EJEB tehát megerősítette a már a Vinter v. Egyesült Királyság ügyben is kifejtett álláspontját, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, mint büntetés létezése adott állam jogrendszerében önmagában nem sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményét, ugyanakkor az ilyen súlyú büntetés alkalmazásánál az elítéltnak jogot kell biztosítani a felülvizsgálatra, s amennyiben erre nem ad az adott állam jogrendszere lehetőséget, úgy ennek kizárása embertelen és megalázó bánásmódnak minősül, azaz sérti az egyezményt. Az ítélet értelmében a magyar szabályozás rendszerszerű hiányosságban szenved, ezért az életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó jogszabályi rendelkezések változtatásra szorulnak.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága által kifejtett hiányosságok orvoslása céljából a Bv. törvényen – annak hatálybalépését megelőzően – a 2014. évi LXXII. törvény módosítást hajtott végre, így az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében bevezette a kötelező kegyelmi eljárás szabályait. A Bv. tv. 46/A–46/H. §-ai szerint amennyiben az elítélt a szabadságvesztésből negyven évet kitöltött, első lépésként a fogvatartó bv. intézet nyilatkoztatja az elítéltet arról, hogy a kötelező kegyelmi eljárás lefolytatásához hozzájárul-e, majd a hozzájárulásról értesíti az igazságügyért felelős minisztert. A miniszter beszerzi az elítélt személyes adatait és a kegyelmi eljárás lefolytatásához szükséges előkészítő iratokat, majd értesíti a Kúria elnökét a kötelező kegyelmi eljárás megkezdéséről. A Kúria elnökének feladata, hogy kijelölje a Kegyelmi Bizottság öttagú testületét, amelynek tagjai kizárólag a Kúrián vagy az ítéletábrán büntetőügyekben eljáró bírák közül kerülhetnek ki. A Kegyelmi Bizottság az iratok megvizsgálása mellett az elítéltet is meghallgatja, majd indokolt állásfoglalást készít, amely a kegyelem gyakorlásával kapcsolatos javaslatot is tartalmazza. A Ke-

gyelmi Bizottság állásfoglalását az igazságügyért felelős miniszter terjeszti fel a köztársasági elnöknek, aki ezt követően meghozza a döntését. A törvény garanciális szabályként tartalmazza, hogy amennyiben a kötelező kegyelmi eljárás anélkül zárult le, hogy az elítéltet a köztársasági elnök kegyelemben részesítette volna, úgy az eljárást két év elteltével ismételtlen le kell folytatni.¹⁶ Nagy Anita tanulmányában kifejti, hogy a kötelező kegyelmi eljárás bevezetése nem jelenti azt, hogy a speciális kizárná az általánost, azaz a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt elítéltnak továbbra is van lehetősége arra, hogy az általános szabályok szerint éljen kegyelmi kérelemmel.¹⁷

Visszatérve a szabadságvesztés végrehajtásának céljaira, az általános büntetőjogi célon is túlmenően összetett, bonyolult kapcsolatrendszerben írható le, amely eltérő mind a határozott idejű, mind a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetében, amely utóbbit immáron a kötelező kegyelmi eljárás jogintézmények bevezetése újabb megvilágításba helyezi. A következőkben a szabadságvesztés során érvényesülő kedvezményeket és szigorítások teszem vizsgálat tárgyává.

III. Enyhítések és szigorítások

A szabadságvesztés során alkalmazható kedvezményeket és szigorításokat egy fejezeten belül elemzem, tekintettel arra, hogy egymással sok esetben szoros összefüggésben állnak, sőt, egy-egy jogintézmény (pl. fokozatváltás, rezsimbe sorolás) kapcsán megkerülhetetlen, hogy a mindkét irányba való eltérés lehetőségét nem ismertetném.

III.1. A feltételes szabadságra bocsátás

A büntetőbíró ítéletében a szabadságvesztés kiszabása mellett megállapíthatja a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, ezzel lehetőséget biztosítva az elítéltnak arra, hogy akár a büntetés kétharmad, vagy – visszaeső elkövető esetén – háromnegyed részének a kitöltését követő napon megkezdődjön a próbaidő.¹⁸

A feltételes szabadságra bocsátás intézménye az elítéltnak a társadalomba való fokozatos visszavezetése, a szabad életbe történő beilleszkedés elősegítése ér-

¹⁵ Gellér Balázs: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog – elméleti megfontolások tükrében. In: Hollán Miklós és Barabás A. Tünde (szerk.): A Negyedik Magyar Büntetőködex. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Országos Kriminológiai Intézet, 2017. 100–102. o. http://www.okri.hu/images/stories/konyvajanlo/Buntetokodex_2017/buntetokodex-beliv-ok.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

¹⁶ Lajtár–Szűcs: i. m. 42–43. o.

¹⁷ Nagy Anita: A kegyelmi eljárás és a szabadságvesztés félbeszakítása. Miskolci Jogi Szemle, 10. évf. 2. sz., 2015. 29. o.

http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201502/5_nagyanita.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

¹⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 38. § (2) bekezdése szerint, ha a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nem kizárt, annak legkorábbi időpontja

a) a büntetés kétharmad,
b) visszaeső esetén háromnegyed,
c) részének, de legkevesebb három hónapnak a kitöltését követő nap.

dekében alakult ki, egyúttal „próbatételt” is jelent az elítélt számára. A próbatétel abban áll, hogy amennyiben az elítélt újabb bűncselekményt nem követ el és a számára előírt magatartási szabályokat megtartja, a szabadságvesztés hátralévő részét nem kell letöltenie, ugyanakkor az eredménytelen feltételes szabadság nem számít be a szabadságvesztés tartamába. A jogintézmény a kriminál-pedagógia kiemelkedő eszközei közé sorolható, hiszen mind a bv. intézetben, mind a próbaidő alatt jogkövető magatartásra ösztönzi az elítéltet.¹⁹ Az elítélt akkor bocsátható feltételes szabadságra, ha eltelt az ítéletben meghatározott minimális tartam, illetve a büntetés végrehajtása alatt kifogástalan magatartást tanúsított, kialakult benne a készség a törvénytisztelő életmód folytatására, valamint alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságvesztés nélkül is elérhető.²⁰ E feltételek közül az ítéletben meghatározott minimális tartam kivételével a többi feltétel fennállásának mérlegelése a büntetés-végrehajtási bíró jogkörébe tartozik, aki a bv. intézet előterjesztése alapján, az elítélt meghallgatását követően hozza meg a döntését.²¹

A feltételes szabadságra bocsátás jogintézménye kapcsán számos magas színvonalú tanulmány született, amelyek közül többet is felhasználtam e dolgozat megírásához. A tanulmányok megközelítési módja egytől egyig megegyezik abban, miszerint azt feltételezik az elítélt hozzáállásától, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során élni kíván a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével, amennyiben arra a büntetés-végrehajtási bíró szerint érdemessé válik. Az elítéltek ilyen szándéka természetesen nagyon is helyeselhető, hiszen a szabadságvesztés során tanúsított jó magaviseletük, eredményes munkavégzésük és szorgalmas tanulásuk kölcsönösen előnyös mind az elítélt, mind az intézet, s ezáltal az egész társadalom számára. A Bv. tv. koncepciója is ez irányba mutat, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetből való hamarabb történő szabadulás érdekében immáron bevezette a reintegrációs őrizet intézményét is, így akár olyan eset is előfordulhat, hogy előbb reintegrációs őrizetbe, majd feltételes szabadságra bocsátásra kerül az elítélt, így e két jogintézmény egymást követő alkalmazása különösen kedvező a számára. Annak ellenére, hogy valószínűleg a gyakorlatban ritkább esetek közé tartozik, szükségesnek tartom körüljárni azt a kérdést, hogy amennyiben a büntetés-végrehajtási bíró álláspontja szerint a feltételes szabadságra bocsátás elrendelésének feltételei fennállnak, ugyanakkor az elítélt nem kíván élni e lehetőséggel, miképp döntsön a büntetés-végrehajtási bíró? Dr. Pálvölgyi Ákos tanulmányában beszámol arról, hogy részt vett egy fórumon, ahol az

egyik elítélt abbéli aggályát vetette fel, hogy fél a szabadulástól, ugyanis már látja magát a pályaudvaron két szatyorral a kezében, és fogalma sincs arról, hogy hova menjen, hol dogozzon, mihez kezdjen ezután.²² Ennek alapján az elítéltnek a feltételes szabadságra bocsátás ellen érvként szolgálhat, hogy még nem érzi magát eléggé felkészültnek a civil életre, aggodalmat érez a társadalomba való visszatérésével, megélhetésével, munkakeresésével kapcsolatban. A másik ok, amelyet elképzelhetőnek tartok, az lehet, hogy az elítélt fél korábbi büntársai, esetleg a sértettek megtorlásától, így szabadulását követően mihamarabb el kívánja hagyni Magyarország területét. Mivel a külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény 16. § (1) bekezdés c) alpontja szerint a szabadságvesztésre ítélt nem utazhat külföldre a szabadságvesztés végrehajtásának utolsó napjáig, így az elítélt Magyarország területét a feltételes szabadságra bocsátás próbaideje alatt sem hagyhatja el, vagyis kézenfekvő, hogy az elítélt ebbéli szándéka esetén nem kíván élni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével.

Az elsőként említett okkal kapcsolatban az az álláspontom, hogy az a helyes bírói döntés, amennyiben nem rendeli el az elítélt feltételes szabadságra bocsátását, azzal az indokolással, hogy az elítélt nem áll készen a társadalomba való visszatérésre, fokozottan fennáll a bűnisméltés veszélye, vagyis a szabadságvesztés eddigi szakaszában nem sikerült elérni az egyéni megelőzési célokat.²³ Véleményem szerint ez esetben a szabadságvesztés hátralévő részében kiemelt hangsúlyt kell fektetni az egyes reintegrációs programokra. A másik esetben, vagyis amikor az elítélt fél attól, hogy vele szemben korábbi büntársai bűncselekményt fognak elkövetni, s emiatt külföldre kíván utazni, szintén nem indokolt a feltételes szabadságra bocsátás elrendelése, sőt, szükségesnek tartom az elítélt figyelmét felhívni az ilyen esetekben igénybe vehető lehetőségekre, de legalább az utógondozás jogintézményére.

Összegzőképp az új büntetés-végrehajtási törvény a büntetési célok elérése mellett az egyéniesítést is kiemelt jelentőségűnek tartja, ekképp a büntetés-végrehajtási bírónak e két alapelvet mindenképp szem előtt kell tartania az elítélt feltételes szabadságra bocsátásának mérlegelése során.

III.2. A szabadságvesztés félbeszakítása

A szabadságvesztés végrehajtását érintően több olyan jogintézmény is szerepel a Bv. Kódexben, amelyek részint humanitárius szemponton alapulnak. Ide tartozik a szabadságvesztés félbeszakítása is, amelynek lényege, hogy más, fontos érdekek megelőzhetik az ál-

¹⁹ Lajtár–Szűcs: i. m. 55. o.

²⁰ Bv. tv. 188. § (1) bek.

²¹ A Bv. tv. 57. § (1) bekezdése szerint a feltételes szabadságra bocsátásról a büntetés-végrehajtási bíró a bv. intézet előterjesztése alapján, a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt – kivéve, ha az elítélt annyi időt töltött előzetes fogvatartásban, hogy az esedékesség már bekövetkezett – az elítélt meghallgatása után határoz.

²² Dr. Pálvölgyi Ákos: A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció). Büntetőjogi Szemle 2014/2. szám

http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2014/10/bjsz_201402_palvolgyi_akos.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

²³ Bv. tv. 1. § (1) bek.

lamnak a büntetés végrehajtásához fűződő érdekét. A törvény a szabadságvesztés félbeszakítását fontos okból, különösen az elítélt személyi, vagy családi körülményei, illetve egészségi állapota miatt teszi lehetővé. A leggyakoribb okok közé az elítélt súlyos betegsége tartozik, illetve az is jellemző, hogy a terhes nő azért kéri a félbeszakítást, hogy gyermekét ne a büntetés-végrehajtási intézetben hozza világra.²⁴ A jogalkotó differenciált rendszert alakított ki, amely szerint a szabadságvesztés félbeszakítását 30 napig terjedő időtartamra a bv. intézet parancsnoka, 30 naptól 90 napig terjedően a BVOP parancsnoka, míg ennél hosszabb időre a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter engedélyezheti.²⁵

III.3. Fokozatváltás

A kiszabott szabadságvesztés végrehajtási fokozatát a bíróság az ítélet rendelkező részében határozza meg, amely a Btk. 35. § (1) bekezdése szerint fogházban, börtönben vagy fegyházban történhet. A Btk. attól teszi függővé az egyes büntetések végrehajtási fokozatának megállapítását, hogy az elkövetett bűncselekmény büntett vagy vétség, milyen hosszú a szabadságvesztés tartama, illetve az elkövető esetleges visszaesői, többszörös vagy erőszakos többszörös visszaesői minősége, valamint a bünszervezetben történő elkövetés is releváns körülménynek számítanak. Mindemellett a Btk. 35. § (2) bekezdése lehetővé teszi, hogy a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre tekintettel a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat határozható meg, kivéve, amennyiben életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki a bíróság.

Annak ellenére, hogy a végrehajtási fokozat az ítéletben kerül meghatározásra, a szabadságvesztés során a büntetés-végrehajtási bíró módosíthatja a fokozatot. A Bv. tv. 115. § (1) bekezdése lehetővé teszi az elítélt személyiségére, előéletére, egészségi állapotára, magatartására, a társadalomba való beilleszkedési készségére, az elkövetett bűncselekményre és a szabadságvesztés tartamára tekintettel, hogy eggyel enyhébb fokozatban kerüljön sor a szabadságvesztés hátralévő részének a végrehajtására, mint ami a bíróság ítéletében szerepel. A szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása iránt a büntetés-végrehajtási intézet tesz előterjesztést a bv. bíróhoz, aki meghallgatja az elítéltet, illetve tárgyalást tart, amennyiben bizonyításra kerül sor.

A Bv. tv. arra is lehetőséget biztosít, hogy a szabadságvesztés végrehajtására eggyel szigorúbb fokozatot jelöljön ki a bv. bíró, ha az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét ismételtelen vagy súlyosan megzavarja.

III.4. Rezsimbe sorolás

A Bv. tv. 97. § (3) bekezdése szerint az elítélt kockázati elemzése, magatartása, és a reintegrációs tevékenységben való részvétele függvényében az egyes fokozatokon belül a végrehajtás rendje, az elítélt részére adható kedvezmények az egyes fokozatokhoz kapcsolódó rezsimszabályok szerint eltérőek lehetnek. Ennek megfelelően az elítélt az egyes végrehajtási fokozatokhoz kapcsolódóan általános, enyhébb vagy szigorúbb rezsimszabályok alá sorolható be. Enyhébb rezsimbe sorolás akkor indokolt, amennyiben az elítélt a fogva tartás rendjét, illetve a részére meghatározott egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltakat maradéktalanul megtartja és a bv. intézet biztonságára nézve kockázatot nem jelent. Szigorúbb rezsimbe pedig azt az elítéltet kell sorolni, aki a fogva tartás rendjét vagy biztonságát súlyosan megsérti, a részére meghatározott egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltakat nem tartja be, vagy megtagadja az azzal kapcsolatos együttműködési kötelezettségét.²⁶

III.5. Enyhébb végrehajtási szabályok

A fokozat megváltoztatásától eltérő jogintézmény az enyhébb végrehajtási szabályok megállapítása, amelyre azonban csak a fogházban és a börtönben végrehajtandó szabadságvesztés esetén kerülhet sor. Ilyen esetben a törvény annak biztosítja a lehetőségét, hogy a fogház, illetve a börtön fokozaton belül érvényesülő szabályok helyett az elítéltnak enyhébb rendelkezéseket kelljen betartania, így az elnyerhető jelentős kedvezmény lehetősége ösztönzőleg hat az elítéltre, elősegíti személyiségének pozitív alakulását, kapcsolatrendszerének fenntartását, a reszocializációt. A fegyházban végrehajtandó szabadságvesztések esetén a törvény kizárja az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását, még abban az esetben is, ha a büntetés-végrehajtási bíró – az elítélt jó magaviselete vagy más indok alapján – a fegyház fokozat helyett börtönt jelölt ki a szabadságvesztés hátralévő részének a kitöltésére.²⁷

III.6. Reintegrációs őrizet

Az Országgyűlés 2014. november 18-i ülésén elfogadta a Bv. tv. és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2014. évi LXXII. törvényt, amely 2015. április 1-jei hatállyal létrehozta a reintegrációs őrizet intézményét.²⁸ Annak ellenére, hogy a reintegrációs őrizet megjelenése az újdonság erejével hatott a büntetés-végrehajtási jogban, hasonló jogintézmény már 2003 óta létezik a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) által kényszerin-

²⁴ Lajtár–Szűcs: i. m. 154. o.

²⁵ Bv. tv. 116. § (1) bek.

²⁶ Lajtár–Szűcs: i. m. 144. o.

²⁷ Lajtár–Szűcs: i. m. 102–104. o.

²⁸ A reintegrációs őrizet szabályai a Bv. Kódex 61/A–61/D. és a 187/A–187/E. §-aiban szerepelnek.

tézkedésként szabályozott ún. electronic monitoring, vagyis a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel biztosított házi őrizet esetében.²⁹ A reintegrációs őrizet elrendelése esetén a bv. intézet tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak, de azt a szabadságvesztés végrehajtása alatt egy alkalommal az elítélt vagy védője is kezdeményezheti. A reintegrációs őrizet elrendelése esetén a büntetés-végrehajtási bíró jelöli ki az elítélt tartózkodási helyéül szolgáló lakást és meghatározza, hogy a kijelölt lakás és a hozzá tartozó bekerített hely milyen – elsősorban a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítását szolgáló, munkavégzési vagy gyógykezelési – célból és milyen időtartamban hagyható el. Ahogy fentebb már említettem, az is elképzelhető, hogy a reintegrációs őrizetet követően a bv. bíró elrendeli az elítélt feltételes szabadságra bocsátását, így e két jogintézmény egymást követő alkalmazása különösen előnyös lehet az elítélt számára.

A reintegrációs őrizet, s általános jelleggel a reintegráció, reszocializáció óriási jelentősége kapcsán Dr. Pálvölgyi Ákos tanulmányában³⁰ rámutat arra, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés csak korlátozottan alkalmas a büntetéssel elérendő célok teljesítésére, ugyanakkor a „bebörtönzés” szinte azonnal megváltoztatja a környezet magatartását az elítélttel szemben. Szintén az első büntényes, rövidebb szabadságvesztést töltő fogvatartottak helyzetével foglalkozik Gál Levente, aki tanulmányában kifejti, hogy már az ő esetükben is alacsony a társadalomba való visszatérés után a munkához jutás esélye. Véleménye szerint a szabadságvesztés végrehajtása során elvégezhető képzések elvétele adnak használható végzettséget, ritkán növelik az elhelyezkedés esélyét. A börtönben megszervezésre kerülő tanfolyamok és az ott szolgáltatott körülmények korántsem a legalkalmasabbak a munkaerő-piaci hátrányok leküzdésére, így a büntetés-végrehajtási intézetek nem tudják megfelelően érvényesíteni a Bv. Kódexben meghatározott törekvéseket, ezáltal a reintegráció, mint célkitűzés ellentmondásokba ütközik.³¹ E problémát akképp lehet kiküszöbölni, hogy a fogvatartottak olyan prevenciós programokba tudjanak még a szabadulásuk előtt részt venni, amely elősegíti a társadalomba való visszailleszkedésüket, így indokolt a szakképzési rendszer a munkaerő-piaci igények szerint történő átszervezése. Ez mindenképp összetett feladatot igényel, mert a munkaerő-piaci szereplőket is aktívan be kell vonni a közreműködésbe, s a büntetés-végrehajtási intézetnek

biztosítani kell a megfelelő helyszín mellett a gyakorlati szaktudás elsajátításához szükséges eszközöket. Amennyiben a szakképzettséggel vagy annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkező fogvatartottak számára a büntetés-végrehajtási intézet képes lenne biztosítani azt, hogy a végzettségüknek megfelelő munkakörben dolgozzanak, úgy a munkaszocializáció szinte fenntartható a szabadságvesztés végrehajtása alatt is. Ezért is nélkülözhetetlen, hogy a munkaerő-piaci szereplők bekapcsolódjanak az elítéltek foglalkoztatásba, vagyis a büntetés-végrehajtási intézeteknek jobban nyitni kell a külvilág felé, a versenyszféra irányába.³²

A rövid tartamú szabadságvesztéssel és a reintegrációval szorosan összefügg a félszabad intézmények kérdése, amely számos európai országban ismert jogintézmény. Hosszú múltra tekint vissza ez a végrehajtási forma, amelyből léteznek a hétfégi, illetőleg az éjszakai. A franciáknál alkalmazott „semi liberté” kifejezetten félszabad intézmény; az elítélt intézeten kívül folytathatja a korábban megkezdett munkáját, tanulmányait és kizárólag az ezeken kívüli idejét tölti a bv. intézetben. Érdemes megemlíteni a svájci példát is, ahol a rövid tartamú szabadságvesztésekre vonatkozóan három megoldást vezettek be. Az ún. napi végrehajtást a 14 napig terjedő szabadságvesztésnél, és a félfogságot, illetőleg a félszabad végrehajtást az egy hónapig terjedő szabadságvesztésnél. Az előbbi kettő hétfégi, vagy esetenként ünnepnap elzárást jelent, az utóbbi pedig a francia példához hasonló, vagyis az elítélt a szabadságvesztés előtt létesített munkaviszonyát, tanulmányait a büntetés-végrehajtási intézeten kívül is folytathatja.³³

III.7. Az egyes részlegek

A végrehajtás rendje az egyes végrehajtási fokozatokhoz képest eltérő az átmeneti részlegen, illetve a sajátos kezelési igényű elítéltek részére kialakított speciális részlegeken, így e jogintézmény is felfogható az enyhítés sajátos módjának, bár egyes esetekben (pl. hosszuidős speciális részleg) inkább a szigorítás elvéhez áll közelebb a szabályozás. A továbbiakban az egyes részlegeket ismertetem.

III.7.1. Átmeneti részleg

Az átmeneti részleg jogintézményének létrehozását az a felismerés eredményezte, hogy azok az elítéltek számára is biztosítani kell a reszocializációra való felkészülés lehetőségét, akik fegyházban vagy börtönben, azaz súlyosabb végrehajtási fokozatban legalább öt éve töltik büntetésüket. Erre a várható szabadulás előtt legfeljebb két évvel kerülhet sor. Az átmeneti részlegen elhelyezett elítélt számos többletjogosultsággal rendelkezik, a végrehajtási szabályok esetük-

²⁹ Nagy Anita: A reintegrációs őrizet története, szabályozása és európai fejlődési irányai. Büntetőjogi szemle, 2016/1–2. sz. 62. o.

http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2016/09/BJSZ_2016_1_2_NagyAnita.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

³⁰ Dr. Pálvölgyi Ákos: i. m. 78. o.

³¹ Gál Levente: A munkaerő-piacon innen, a börtönön túl. A büntetés-végrehajtási intézetből szabadult rabok esélyei a legális munkaerő-piacon. In: Albert Fruzsina (szerk.): Életkeretek a börtönön innen és túl – Szubjektív reszocializációs esélyek. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2015/2. sz. 33. o.

http://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2015/albert_borton.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

³² Gál: i. m. 55. o.

³³ Vókó: i. m. V. fejezet. 1. pont

ben enyhíthetők. Ennek keretében csökkenthető az életrend meghatározottsága, az elítélt a büntetés-végrehajtási intézet kijelölt területén szabadon mozoghat, részt vehet az intézeten kívüli munkáltatásban, illetve számára kimaradás, eltávozás engedélyezhető.

III.7.2. A hosszúidős speciális részleg

A Bv. tv. 105. § (1) bekezdése alapján hosszúidős speciális részlegre helyezhető az életfogytig tartó-, vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztést töltő elítélt, akinek magatartása, a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított együttműködési készsége, az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, illetve egyéni biztonsági kockázatelemzése alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt abból a célból, hogy a közösségbe helyezésre felkészítést, illetve a közösségbe visszahelyezést nyerjen. E részlegen az elítélt állandó őrzés és felügyelet alatt áll, zárkáját zárva kell tartani, illetve belső biztonsági rács is alkalmazható.

III.7.3. Gyógyító-terápiás részleg

A 106. § (1) bekezdése szerint gyógyító-terápiás részlegre kell elhelyezni az IMEI-ben végzett kivizsgálást követően azokat az elítélteket, akiknek korlátozott beszámítási képességét állapították meg, illetve akiket a szabadságvesztés végrehajtása alatt kóros elmeállapotuk miatt az IMEI-ben kezeltek, ugyanakkor elmeállapotuk olyan mértékben javult, hogy az a szabadságvesztés folytatását nem akadályozza. Egyebekben e részlegen való elhelyezést a személyiségzavar jellege, vagy annak súlyossága is megalapozhatja. Az elítéltek reintegrációs tevékenységét komplex terápiás program keretében kell megvalósítani, számukra az állapotuknak megfelelő jellegű és idejű munkaterápiás foglalkozást, oktatást, valamint pszichológiai foglalkozást szükséges biztosítani.

III.7.4. A pszichoszociális részleg

Ha az elítélt személyiségzavarban szenved, vagy mentális állapota miatt különleges gondozást igényel, de a gyógyító-terápiás részlegre helyezés feltételei nem állnak fenn, úgy elhelyezése pszichoszociális részlegen indokolt. Az elhelyezés során komplex terápiás programot kell megvalósítani, amely hasonló a gyógyító-terápiás részlegen alkalmazott módszerekhez.³⁴

III.7.5. A drogprevenciós részleg

A kóros szenvedélyek alapvető hatással bírnak a reintegráció sikeressége tekintetében, ezért a kábítószer-fogyasztással érintett fogvatartottak esetében is szükséges sajátos, igényeikhez igazodó komplex prog-

ram kialakítása. A Bv. Kódex az elítéltek motiválása érdekében lehetővé teszi a kapcsolattartás gyakoriságának növelését. Amennyiben a kábítószer-mentesség ellenőrzésére szolgáló vizsgálat eredményeképp az elítélt szervezetében kábítószerrel mutatnak ki, úgy az elhelyezés megszüntetésére hivatalból kerül sor.³⁵

III.7.6. Az alacsony biztonsági kockázati részleg

E részlegen az az elítélt helyezhető el, aki rövidebb tartamú szabadságvesztést tölt vagy gondatlan bűncselekményt követett el, és akinek a biztonsági kockázati besorolása alapján a fogvatartása nem igényli magas szintű biztonsági védelmi eszközök alkalmazását. Esetükben a reintegráció legfontosabb célja, hogy ne szakadjanak el abból a családi, szociális és munkahelyi környezetből, amelyben a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdését megelőzően éltek.³⁶ A kedvezmények közé tartozik, hogy csökkenthető az életrend meghatározottsága, az elítélt a reintegrációs programokon kívüli szabad idejét belátása szerint használhatja fel és a bv. intézet kijelölt területén szabadon mozoghat.

III.7.7. Vallási részleg

A Bv. tv. 109. § (1) bekezdése alapján vallási részleg a bv. intézet és a vallási közösség együttműködési megállapodása alapján hozható létre vallásgyakorlás és a családi kapcsolattartás erősítése céljából. Ennek megfelelően az elítélt folyamatos lelki gondozásban részesül, illetve a vallási szertartásokon közösen vehet részt hozzátartozóival.

III.7.8. Anya-gyermek részleg

„Az anya-gyermek részleget magas, rácsos kerítés veszi körbe. Az udvar – amely egy nagy zöld terület – falait gyermekmesék figurái teszik barátságossá az ott élő gyermekek számára.”³⁷

Az elmúlt években növekvő tendenciát mutat a női elítéltek aránya a fogvatartotti állományon belül, így az is előfordulhat, hogy az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során hozza világra gyermekét. Ez esetben két megoldás jöhet számításba: az édesanya kérheti a szabadságvesztés félbeszakítását,³⁸ vagy a gyer-

³⁵ Lajtár–Szűcs: i. m. 119. o.

³⁶ Lajtár–Szűcs: i. m. 120. o.

³⁷ Részlet Kovács Bernadettnek a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Anya-Gyermek Részlegén végzett kutatásáról, aki arra a következtetésre jutott, hogy az e célra kialakított részleg inkább anyaotthonhoz, mint börtönhöz hasonlítható. Gyermekbarát hely, amelynek célja, hogy a szabadságvesztésre ítélt édesanyák gyermekei a lehető legjobb bánásmódot kapják az intézet falai között. Lásd bővebben: Kovács Bernadett: Anyák és gyermekeik – Élet a rácsok mögött. Börtönügyi Szemle 2017/2. sz.

http://epa.oszk.hu/02700/02705/00110/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2017_2_051-062.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

³⁸ A Bv. tv. 116. § (4) bekezdése szerint, ha az elítélt nő a várandósság tizenkettedik hetét elérte, és a szülés várható időpontja megelőzné a szabadulás napját, nyilatkoztatni kell arról, hogy kéri-e a szabadságvesztés félbeszakítását.

³⁴ Lajtár–Szűcs: i. m. 119. o.

mekkel együttes elhelyezését a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet Anya–Gyermek részlegén.³⁹ Az e részlegen élő elítéltek rendkívül speciális helyzetben vannak, hiszen a hangsúly áttevődik az állam büntetőhatalmának érvényesüléséről a gyermekek gondozására. A hagyományos börtönkörülmények lényegesen enyhülnek. Az anya–gyermek részlegen való elhelyezés a gyermek egyéves koráig tartható fenn.

III.8. Utógondozás

Véleményem szerint az utógondozás jogintézménye is szerves kapcsolatban áll a reintegrációval, hiszen az eredményes utógondozás *kedvezőbb* helyzetbe hozza az elítéltet azáltal, hogy például munkaviszonyt tud létesíteni a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő segítségével. A Bv. tv. 191. § (1) bekezdése szerint az utógondozás célja, hogy a szabadságvesztésből szabadultnak segítséget nyújtson a társadalomba beilleszkedéshez. Vókó György e tárgyú tanulmányában kifejti, hogy mindig időszerű és megalapozott tudományos törekvést tükröz, hogy a büntetőeljárás megindulásától az utógondozás megszűnéséig tartó folyamatot mint egységes egészet vizsgáljuk. A jogállamiság követelményeinek teljesítésével az új viszonyokhoz kellett és továbbra is ahhoz mérten kell alakítani a büntetőjogi felelősségre vonás egészét, beleértve a büntetőeljárást, valamint az azt követő utógondozást is. Vókó György felteszi a kérdést, hogy mit ér a nyomozás vagy esetleg a tárgyalás által kiváltott „morénoi pszichodráma”, ha az elítélt nem részesül további pozitív ráhatásban a büntetés végrehajtása alatt, ha nem kap segítséget szabadulása után a társadalomba beilleszkedéshez?⁴⁰

Az utógondozásnak az elítélt kérelmére van helye, tartama legfeljebb egy év. A szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába álláshoz, a letelepedéshez, a szállásbiztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljárásához. Az utógondozást a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő végzi, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, az elítélt társadalomba való beilleszkedését elősegítő, karitatív tevékenységet végző civil szervezetekkel, vallási közösségekkel, valamint egyéb önkéntes közreműködőkkel.

³⁹ Az Anya–Gyermek Részleg 2002. február 21-én ideiglenes részlegként a Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében került kialakításra, majd 2003. november 12-én a II. egységben az erre a célra átadott új épületbe költözött. Lásd bővebben: Sinkó Éva: A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Anya–Gyermek Részlegének működési tapasztalatai. Börtönügyi Szemle 2006/3. sz.

http://epa.oszk.hu/02700/02705/00067/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2006_3.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

⁴⁰ Vókó György: Az utógondozás jelentősége. In: Borbíró Andrea, Inzelt Éva, Kerezi Klára, Lévy Miklós, Podoletz Léna (szerk.): A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére. Budapest, Elte Eötvös Kiadó, 2014. 483. o.

http://www.eltereadar.hu/media/2014/05/Gonczol_READER.pdf letöltés: 2018. 04. 29.

III.9. Jutalmak

A jutalmazás célja, hogy különböző *kedvezmények* biztosításával motiválja az elítéltet a büntetés-végrehajtási szabályok megtartására, amely ezáltal előnyös mind az elítélt, mind az intézet számára. Jutalomban az elítélt példamutató magatartásáért, a munkában elért eredményéért, a tanulásban tanúsított szorgalmáért, a közösség érdekében végzett tevékenységéért, élet vagy jelentős anyagi érték megmentéséért vagy súlyos veszély elhárításáért részesülhet. A Bv. tv. 165. § (2) bekezdése sorolja fel az egyes jutalmakat, ezek közé tartozik a dicséret, a kondicionáló terem használatának díjmentes biztosítása, a soron kívüli látogatófogadás, a látogatási idő meghosszabbítása, a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése, a pénzjutalom, a tárgyjutalom, a végrehajtott fenytés nyilvántartásból való törlése, a látogató bv. intézeten kívüli fogadása soron kívül, a jutalom kimaradás és a jutalom eltávozás. Mindemelllett a fiatalkorú elítélt a Bv. tv. 193. § (3) bekezdése alapján dicsérő oklevéllel is jutalmazható.

III.10. Fenyítések

A törvény 168. § (1) bekezdése felsorolja azokat a fenyítéseket, amelyek a büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megsértő elítélttel szemben, valamint a büntetés-végrehajtás rendjének és biztonságának érdekében alkalmazhatók. Ezek közé tartozik a feddés, az elítéltnél tartható tárgyak körének korlátozása, a bv. intézet által szervezett programokon, rendezvényeken, művelődési, szabadidős, illetve sportprogramokon való részvétel korlátozása, illetve az attól való eltiltás, a kondicionáló terem, a hűtőszekrény, valamint a vízmelegítő használatának megvonása, a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése és a magánelzárás. A fegyelmi fenyítések közül a legenyhébb a figyelmeztetés célzatával, erkölcsi jelleggel bíró feddés, míg a legszigorúbbnak a magánelzárás számít, amely akár hátrányosan befolyásolhatja az elítélt egészségügyi állapotát, ezért indokolt a folyamatos figyelemmel kísérése, és szükség esetén – orvosi javaslatra – végrehajtásának félbeszakítása. Épp ezen okból kifolyólag magánelzárás nem alkalmazható azzal az elítélttel szemben, akinél a büntetés-végrehajtási intézet orvosa egészségügyi jellegű, kizáró okot állapított meg, valamint a várandós és kisgyermekes nők is e tilalom alá esnek.⁴¹ A törvény 123. § (1) bekezdése lehetőséget biztosít az elítéltnak arra, hogy a bv. intézet parancsnokának engedélye alapján meglátogassa orvos által igazoltan súlyos beteg közeli hozzátartozóját, illetve részt vehet közeli hozzátartozója temetésén. E szabály garanciális jelentőséggel bír, az elítélt e jogainak gyakorlását a törvény még a magánelzárás tartama alatt is biztosítja.

⁴¹ Lajtár–Szűcs: i. m. 150. o.

IV. Konklúzió

Összegzésképp megállapítható, hogy a szabadságvesztés során érvényesülő kedvezmények és szigorítások a büntetés-végrehajtási célok megvalósulását szolgálják. A Bv. Kódex igyekezett megteremteni annak eszközeit, hogy a szabadságvesztés kiállása után az elkövető sikeresen visszailleszkedjen a társadalomba, annak jogkövető tagjává váljon. Minderre tekintettel a törvény megköveteli az egyéniesítés szempontjainak figyelembevételét, ezzel biztosítva azt, hogy a végrehajtás „személyre szabott” módon, azaz az elítélt személyiségéhez legjobban igazodóan történjen. Véleményem szerint az egyéniesítés elve szoros kapcsolatban áll a humanizmus elvével, amelynek át kell hatnia a jogállam mindenkori büntetőpolitikáját; a bűnelkövető is ember, és az emberekkel *emberként* kell bánni. ■

Felhasznált irodalom jegyzéke

- BUCHINGER Ágnes: A büntetés-végrehajtási jog kialakulása. In: Dr. Kecskés Gábor (szerk.) Doktori Műhelytanulmányok 2015, Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2015. http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202015/Doktori%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok_2015_v%C3%A9gleges.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- PÁLVÖLGYI Ákos: A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció). Büntetőjogi Szemle 2014/2. sz. http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2014/10/bjsz_201402_palvolgyi_akos.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- GÁL Levente: A munkaerő-piacon innen, a börtönön túl. A büntetés-végrehajtási intézetből szabadult rabok esélyei a legális munkaerő-piacon. In: Albert Fruzsina (szerk.): Életkeretek a börtönön innen és túl – Szubjektív reszocializációs esélyek. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2015/2. sz. http://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2015/albert_borton.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- GELLÉR Balázs: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog – elméleti megfontolások tükrében. In: Hollán Miklós és Barabás A. Tünde (szerk.): A Negyedik Magyar Büntetőkódex. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Országos Kriminológiai Intézet, 2017. http://www.okri.hu/images/stories/konyvajanlo/Buntetokodex_2017/buntetokodex-beliv-ok.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- HUSZÁR László – TARI Ferenc: Folyamat – A humánus büntetés-végrehajtás peremfeltételei. Büntetőjogi szemle, 1997/4. sz. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00032/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_1997_4_025-030.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- KOVÁCS Bernadett: Anyák és gyermekeik – Élet a rácsok mögött. Büntetőjogi Szemle 2017/2. sz. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00110/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2017_2_051-062.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- LAJTÁR István – SZŰCS András: Büntetés-végrehajtási Jog. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2015.
- MIHÁLY Attila: A nevelési szolgálat megalakulásának sátorlajújhelyi tapasztalatai. Büntetőjogi Szemle, 2005/3. sz. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00063/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2005_3_102-104.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- MOLNÁR Attila Károly: Börtönbeli csoportfoglalkozások a társadalmi reintegrációért. Budapest, ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, 2017. <http://www.irisro.org/pedagogia2017januar/38MolnarAttilaKaroly.pdf> letöltés: 2018. 04. 29.
- NAGY Anita: A kegyelmi eljárás és a szabadságvesztés félbeszakítása. Miskolci Jogi Szemle, 10. évf. 2. sz., 2015. http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201502/5_nagyanita.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- NAGY Anita: A reintegrációs őrizet története, szabályozása és európai fejlődési irányai. Büntetőjogi szemle, 2016/1-2. sz. http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2016/09/BJSZ_2016_1_2_NagyAnita.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- PALLO József: Évforduló – Visszatekintés a Bv. törvény kodifikációjára és a jogalkalmazás néhány első tapasztalatára. Büntetőjogi Szemle 2016/1. <http://bv.gov.hu/download/5/86/d1000/B%20B6rt%C3%B6n%C3%BCgyi%20Szemle%202016%201.pdf> letöltés: 2018. 04. 29.
- SINKÓ Éva: A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Anya-Gyermek Részlegének működési tapasztalatai. Büntetőjogi Szemle 2006/3. sz. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00067/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2006_3.pdf letöltés: 2018. 04. 29.
- VÓKÓ György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Budapest, Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft., 2014. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Voko_Gyorgy_Magyar_buntetes_vegrehajtasi_jog/ch02.html#id573883 letöltés: 2018. 04. 29.
- VÓKÓ György: Az utógondozás jelentősége. In: Borbíró Andrea, Inzelt Éva, Kerezsi Klára, Lévay Miklós, Podoletz Léna (szerk.): A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. http://www.eltereader.hu/media/2014/05/Gonczol_READER.pdf letöltés: 2018. 04. 29.